

УДК 342.922:351.74

О.В. МЕЩЕРЯКОВА, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКІВ ОПЕРАЦІЙ ООН З ПІДТРИМАННЯ МИРУ

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, елементи статусу, учасники, операція ООН з підтримання миру

Зважаючи на те, що основне завдання Організації Об'єднаних Націй полягає у забезпеченні міжнародного миру та безпеки, слід говорити, що одне з найважливіших місць у загальному об'ємі діяльності ООН займають операції з підтримання миру. Останнім часом ця тема є досить актуальною серед науковців, політиків, дипломатів, однак, хотілося би зосередити увагу на особливостях їх адміністративно-правового статусу, адже нормативно саме поняття операцій не визначено.

Теоретичним питанням адміністративно-правового статусу приділяли свою увагу багато науковців, зокрема: В.Б. Авер'янов, С.С. Алексеев, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, В.К. Колпаков, О.І. Харитонова, Ю.Я. Якимов та інших. Разом із тим, адміністративно-правовий аспект операцій ООН з підтримання миру є досить новий для вітчизняних науковців, окремі його аспекти висвітлювались в роботах М.І. Ануфрієва, В.О. Заросило, М.Н. Курко, О.О. Теличкіна та деяких інших. Тому метою роботи є спроба на основі аналізу існуючих положень окреслити елементи адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру.

Категорія адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання

миру є похідною від більш загальної категорії – правового статусу особи.

Слід зазначити, що «статус» – це абстрактний багатозначний термін; у загальному значенні означає сукупність стабільних значень параметрів об'єкта або суб'єкта. Юридичний енциклопедичний словник визначає категорію «статус» як правове положення суб'єкта права – громадянина або юридичної особи, що характеризується та визначається його організаційно-правовою формою, статутом, свідоцтвом про реєстрацію, правами і обов'язками, відповідальністю, повноваженнями, що виходять з законодавчих і нормативних актів [1, с.601]. Поняття «статус» розуміють як положення, позицію, ранг в будь-якій ієрархії, структурі, системі; як сукупність прав і обов'язків, що визначають становище особи, державного органу, міжнародної організації, держави в міжнародних організаціях, що характеризують їх правове становище [2].

Слід зазначити, що категорія правового статусу – відносно нова в нашій науці. Раніше, до 60-х років, вона зазвичай ототожнювалась з правоздатністю і не розглядалася в якості самостійної. Адже обидві ці якості виникають і зупиняються у суб'єкта одночасно, обидві в однаковій мірі невідчужувані. В цьому їх схожість, що слугувала основою для їх ототожнення. Лише в наступний період, з розвитком юридичної думки, у 70-80-х роках, категорія правового статусу отримала досить широку розробку, сформувалася як проблема і як одне з ключових понять правознавства, зафіксована в законодавстві. На сьогоднішній день питання правового статусу особистості складають важливий самостійний науковий напрямок в загальній теорії держави і права, а також в галузевих юридичних дисциплінах [3, с.237–238].

Правовий статус особи, як комплексний правовий інститут, складається з певного ряду пов'язаних між собою елементів. В юридичній літературі до елементів правового статусу відносять правосуб'єктність та певне коло основних прав і обов'язків. Сутність правосуб'єктності полягає в тому, що вона

визначає ті юридично значущі характеристики, які перетворюють реальну (персонально індивідуалізовану) особу в носія того чи іншого статусу [4, с.19].

Адміністративно-правовий статус є складовою частиною загально правового статусу. Виокремлюють загальний та спеціальний адміністративно-правові статуси [5, с.31; 6, с.21–25].

Слід зазначити, що сьогодні відсутня єдина точка зору щодо змісту (кількості елементів) адміністративно-правового статусу особи. Так, О.М. Бандурка відносить до елементів адміністративно-правового статусу: адміністративну правосуб'єктність; права; обов'язки; заборони і відповідальність за їх порушення. Окремо виділяє адміністративно-правові гарантії забезпечення прав, свобод, а також обов'язків громадянина [7, с.97]. О.П. Коренів зазначає, що адміністративно-правовий статус громадян визначається нормами конституційного, адміністративного та інших галузей права шляхом надання громадянам прав, свобод і покладання на них обов'язків у сфері управління, а також встановлення відповідальності громадян перед державою [8, с.69]. В.Б. Авер'янов визначає адміністративно-правовий статус як комплекс прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечуються певними гарантіями [9, с.69]. Ю.П. Битяк визначає наступні елементи правового статусу громадянина: а) основні (невід'ємні) права (або права і свободи людини і громадянина); б) комплекс прав та обов'язків, що закріплюються Конституцією України, нормами різних галузей права, в тому числі адміністративно-правовими нормами; в) гарантії реалізації цих прав та обов'язків, а також механізм їх охорони державою [10, с.58]. На думку, О.Ф. Скакун, до структури правового статусу особи окрім прав, свобод, обов'язків повинні входити такі елементи, як правосуб'єктність та відповідальність [11, с.409–412].

Таким чином, адміністративно-правовий статус особи складається з сукупності елементів, які утворюють його склад. Поряд із наявністю різних поглядів на перелік його стру-

ктурних елементів, доцільно зазначити, що права і обов'язки становлять серцевину правового статусу, а тому є його обов'язковими елементами. До елементів адміністративно-правового статусу слід відносити: адміністративну правосуб'єктність; права; обов'язки; заборони і відповідальність за їх порушення. Доцільно виокремлювати адміністративно-правові гарантії.

Один із елементів адміністративно-правового статусу – адміністративна правосуб'єктність, під якою слід розуміти визнану державою здатність особи бути суб'єктом права, учасником правовідносин, тобто, мати передбачені законом права та обов'язки, виступати суб'єктом правовідносин. Адміністративна правосуб'єктність складається з таких елементів, як адміністративна правоздатність та адміністративна дієздатність. Адміністративна правоздатність – це передбачена адміністративно-правовими нормами здатність (можливість) мати суб'єктивні права і виконувати суб'єктивні обов'язки. Правоздатність виникає з моменту народження і припиняється смертю. Адміністративною дієздатністю суб'єктів адміністративного права прийнято вважати визнану адміністративно-правовими нормами здатність суб'єкта самостійно, своїми усвідомленими діями здійснювати (використовувати і виконувати) суб'єктивні права і обов'язки та нести відповідальність. У фізичних осіб адміністративна дієздатність виникає з досягненням певного віку. Поняття правосуб'єктності та її початкової складової – правоздатності є загальним для всіх суб'єктів адміністративного права.

В сукупності адміністративна правоздатність та адміністративна дієздатність утворюють адміністративну правосуб'єктність фізичних осіб, органів та організацій як суб'єктів адміністративного права, які є носіями конкретних суб'єктивних прав і обов'язків у сфері реалізації виконавчої влади [7, с.94].

Адміністративне право наділяє правосуб'єктністю велике коло учасників суспільних відносин. Не виключенням є учасники операцій ООН з підтримання миру. Адмініст-

ративну правосуб'єктність у літературі поділяють на загальну і спеціальну. Загальна правосуб'єктність – це наявність у суб'єкта типових прав, обов'язків та можливості їх використання, незалежно від зовнішніх чинників. Спеціальна правосуб'єктність – наявність у суб'єкта специфічних прав, обов'язків та можливості їх використання та виконання залежно від ряду зовнішніх чинників. Обсяг спеціальної правосуб'єктності не є однаковим або сталим: він залежить від волі суб'єкта, його виду, характеристик тощо [12, с.27].

Адміністративна правосуб'єктність учасників операцій ООН з підтримання миру характеризується певними особливостями, що обумовлюється специфікою їх правового статусу. Зважаючи на це, слід говорити, що учасники операцій ООН з підтримання миру наділяються спеціальним статусом.

Права і обов'язки, що визначають адміністративно-правовий статус, виникають і реалізуються у сфері державного управління. Адміністративно-правовий статус реалізується в рамках адміністративно-правових відносин. Права та обов'язки є системоутворюючими елементами правового статусу особи. Вони являють «серцевину, центр правової сфери і тут лежить ключ до вирішення основних юридичних проблем» [13, с.27].

Права та обов'язки учасників операцій ООН з підтримання миру є найважливішими складовими їх адміністративно-правового статусу. Саме від цих елементів залежить якість здійснення ними міжнародної миротворчої діяльності. Адже наявність нормативно закріплених прав гарантує забезпечення та реалізацію їх функціональних обов'язків.

Гарантія являє собою ідеальну модель, відповідно до якої повинен формуватись юридичний і фактичний стан конкретної особи. Гарантії необхідні для правового статусу в цілому і для кожного його елементу. Однак, перш за все їх потребують права та обов'язки, адже окрім них учасникам операцій ООН з підтримання миру надаються певні гарантії забезпечення прав, свобод та обов'язків.

Зауважимо, що адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру є похідним від правового статусу особистості й громадянина і співвідноситься з ним як загальне і особливе.

Статут ООН не передбачає визначення операцій з підтримання миру, мали місце спроби нормативно закріпити їх статус. Однак, ці спроби не мали успіху через заперечення проти будь-якої ревізії Статуту. Наразі правовий статус як учасників операцій з підтримання миру, так і миротворчих операцій ООН в цілому випливає з цілей і принципів самої Організації Об'єднаних Націй.

Таким чином, в адміністративно-правовому статусі особи всі складові елементи не тільки тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного, але разом з тим кожен з них має своє призначення. Зміст адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру можна обґрунтувати через наступні елементи: правосуб'єктність, права та обов'язки, та юридичну відповідальність. Окремо слід говорити про гарантії забезпечення цих прав та обов'язків. Слід зазначити, що характеризуючи правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру, необхідно враховувати, що він визначається особливою, універсальною, комплексною системою правових норм, а саме: міжнародні договори різного характеру, національне законодавство держави, яка бере участь у вказаних операціях (в нашому випадку, законодавство України) і національне законодавство держави, на території якої проводиться операція. Необхідною ознакою набуття учасниками операцій ООН з підтримання миру адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних прав та обов'язків, які реалізуються ними як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними.

Адміністративно-правовий статус учасників операцій ООН з підтримання миру визначає місце, яке вони займають в сфері адміністративних правовідносин, та встановлює межі їх діяльності щодо інших суб'єктів права. За своєю специфікою адміністративно-правовий статус учасника операцій ООН з підтримання

миру можна структурно поділити на: 1) загальний як громадянина; 2) спеціальний як працівника міліції і представника держави; 3) особливий, пов'язаний безпосередньо з займаною посадою у місії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барахин А. Б. Большой юридический энциклопедический словарь / Барахин А. Б. – М. : Книжный мир, 2005. – 720 с.
2. Статус [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Статус>.
3. Теория государства и права : курс лекций / [Байтин М. И., Григорьев Ф. А., Матузов Н. И. и др.] ; под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М. : Юристъ, 1997. – 672 с.
4. Якимов Ю. Я. Статус субъекта административной юрисдикции и проблемы его реализации / Якимов Ю. Я. – М. : Проспект, 1999. – 200 с.
5. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник для вузов / Бахрах Д. Н. – М. : Изд-во «БЕК», 1999. – 368 с.
6. Бояринцева М. А. Административно-правовой статус граждан : до питання про склад елементів / М. А. Бояринцева // Право України. – 2002. – № 8. – С. 21–25.
7. Административное право Украины : підручник / [Бандурка О. М., Бугайчук К. Л., Гуменик В. А. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 480 с.
8. Коренев А. П. Административное право России : учебник: в 3-х частях. Часть 1. / Коренев А. П. – М. : МЮИ МВД России, Изд-во «Щит-М», 1999. – 280 с.
9. Административное право Украины. Академичний курс : підруч. у двох томах. Том 1. Загальна частина / ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Вид-во «Юридична думка», 2004. – 584 с.
10. Административное право Украины : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Д'яченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
11. Скакун О. Ф. Терия государства и права : учебник / Скакун О. Ф. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел., 2000. – 704 с.
12. Административное право Украины : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. – К. : Истина, 2009. – 480 с.
13. Матузов Н. И. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд. перераб. и доп. – М., 2001. – 553 с.

Мещерякова О. В. Щодо визначення елементів адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру / О. В. Мещерякова // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 609–612 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11movzpm.pdf>

Виконано аналіз поняття адміністративно-правового статусу особи; виділено елементи адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру.

Мещерякова Е.В. Об определении элементов административно-правового статуса участников операций ООН по поддержанию мира

Выполнен анализ понятия административно-правового статуса личности, выделены элементы административно-правового статуса участников операций ООН по поддержанию мира.

Meshcheriakova E.V. Determining the Elements of Administrative and Legal Status of UN Peacekeeping Operations

The analysis of the concept of administrative and legal status is made, elements of administrative and legal status of UN peacekeeping operations are allocated.